

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека
Відділ наукової інформації та бібліографії

Серія «Слово за Україну: борці за
незалежність України XX ст.»



«В нас кожен подих має бути – чин»

*Біобібліографічний список літератури
до 120-річчя від дня народження Олени Теліги*

Хмельницький
2026

Олена Іванівна Теліга (до шлюбу Шовгеніва або Шовгенова) – українська поетеса, публіцистка, літературний критик, діячка ОУН.

Народилась 8 (21) липня 1906 р. в Ільїнському під Москвою (точне місце народження невідоме: в Московській області є три населені пункти з такою назвою) в інтелігентній українській родині: батько Іван Опанасович Шовгенів – відомий учений (викладав у Московському інженерному училищі), інженер-гідротехнік, походив зі Слобожанщини; мати – Юліянія (Уляна) Нальянч-Качковська, вчителька, походила з Поділля, з давньої української православної священницької родини, народилась в **м. Старокостянтинів** (тепер Хмельницька обл.). Коли Оленці було п'ять років, Шовгенови переїхали до Петербурга.

У 1918 році родина переїхала до Києва. Тут Олена навчалася в Жіночій гімназії Олександри Дучинської. Зі згортанням приватної освіти та вказівкою, що всі діти повинні навчатися в єдиних трудових звичайних школах, Олена потрапила до такої.

14 листопада 1920 року її батько, професор Київського політехнічного інституту та директор Департаменту водних, шосейних і ґрунтових доріг Міністерства шляхів уряду УНР, разом з урядом був евакуйований на територію Польщі до міста Тарнів. Деякий час Олена з матір'ю перебували в Києві в скрутному матеріальному становищі. 3 липня 1922 року родина оселилася в Подєбрадах у Чехословаччині. Батько на той час був ректором Української господарської академії. Тут Олена ввійшла до середовища молодих українських поетів та інтелектуалів, колишніх вояків Армії УНР. У 1922–1923 роках навчалася на Українських матуральних курсах у Подєбрадах, після закінчення яких отримала «матуру», документ, що давав право вступу до вищої школи. Протягом 1923–1929 років навчалася на історико-філологічному факультеті Українського високого педагогічного інституту імені М. Драгоманова в Празі. 1 серпня 1926 року у Подєбрадах Олена одружилася з Михайлом Телігою, українським громадським діячем, інженером-лісівником, бандуристом.

1928 року розпочала літературну діяльність, друкувалася в «Літературно-науковому вістнику», що в той час виходив у Львові під редакцією Дмитра Донцова, і який відіграв важливу роль у формуванні націоналістичного світогляду Теліги. Саме в Чехії відбулося її становлення як поетеси, публіцистки-літературознавиці.

З вересня 1929 до 1939 року проживала у Варшаві, де подружжя знову опинилося в тяжкому матеріальному становищі. З часом життя родини стабілізувалося і Олена продовжила активну мистецьку та громадську діяльність. Перед Українською Студентською Громадою виступала з рефератами, які потім друкувалися в «Вістнику»: «Сила через радість» (1937, кн. 9), «Сліпа вулиця» (1938, кн. 4). Першим оприлюдненим публіцистичним твором Олени Теліги був феміністський реферат «Якими нас прагнете?» (1935, кн. 10), де вона виразила свій погляд на роль української жінки в боротьбі за націю, за національну державу. Ці ж думки розвинула в рефераті «Сліпа вулиця».

Протягом 1939–1941 років перебувала в Кракові. Тут, у грудні 1939 року, зустрілася з давнім знайомим Олегом Кандибою (О. Ольжичем), вступила в ОУН, де активно працювала в Культурній референтурі Проводу ОУН, якою він керував.

Тісно співпрацювала із краківською «Просвітою», у лютому 1940 року очолила молодіжне Мистецьке товариство «Зарево».

Після розколу ОУН, що Олена Теліга сприйняла як загальнонаціональну і свою особисту трагедію, вона залишилася в середовищі, керованому полковником Андрієм Мельником.

Після початку радянсько-німецької війни в липні 1941 року в складі похідних груп ОУН разом із Уласом Самчуком нелегально перейшла кордон і переїхала до Львова, у вересні прибула до Рівного, де написала публіцистичні статті «Розсипаються мури» та «Братерство в народі», які були опубліковані у газеті «Волинь» під редакцією У. Самчука. А 22 жовтня 1941 року прибула до окупованого німецькою армією Києва.

У Києві мешкала за різними адресами, а після того, як до Києва наприкінці листопада 1941 року прибув Михайло Теліга, родина поселилася в будинку на вул. Караваєвській, в квартирі № 90. Це була остання її адреса.

У Києві Олена Теліга очолила створену з ініціативи О. Ольжича Спілку українських письменників, відкрила пункт харчування для своїх соратників, співпрацювала з редакцією газети «Українське слово», редагувала тижневик «Літаври» – літературно-мистецький додаток до газети «Українське слово», увійшла до складу Української Національної Ради.

Після арешту 12 грудня редакції «Українського слова» було заборонено й видання «Літаврів». Теліга не брала до уваги постанови нацистської влади: ігнорувала вказівки гітлерівців зухвало і принципово. 7 лютого 1942 року почалися арешти націоналістів. О. Ольжич вимагав, щоб Теліга залишила Київ, але вона категорично відмовилася й зосередила всю роботу в Спілці українських письменників. 9 лютого Олена Теліга разом з чоловіком пішла на засідання Спілки письменників, хоча друзі попереджали, що гестапо готує засідку у приміщенні Спілки, і радили їй туди не йти.

У приміщенні Спілки гестапівці заявили: хто не належить до Спілки, може йти додому. Михайло Теліга, який до Спілки не належав, а був там з Оленою, цією можливістю не скористався і був арештований разом із нею.

Місце та дата загибелі поетеси та її чоловіка невідомі, але оскільки у лютому відбувались масові розстріли у Бабиному Яру, то 21 лютого 1942 року заведено вважати днем пам'яті Олени Теліги, її чоловіка та інших членів ОУН, розстріляних нацистами в Бабиному Яру.

Поетична спадщина Олени Теліги кількісно невелика, але за змістом вона має неперевершену вартість. У поезії прозвучав її неповторний голос, притаманна їй творчості особливість, яку літературознавці визначили як «пасіонарність любовної лірики». Поезія Теліги народжувалася в непростих історичних обставинах еміграції та національно-визвольної боротьби, тому головними її темами стали любов до України, прагнення свободи, готовність до самопожертви заради Батьківщини, утвердження людської гідності й духовної незалежності. Для її ліричної героїні характерні сміливість, внутрішня сила, оптимізм і віра в перемогу навіть у найтяжчих випробуваннях. Водночас значне місце у творчості поетеси посідає інтимна лірика, у якій кохання постає як союз рівних, сильних духом особистостей, що надихають одне одного на високі

вчинки. Поезія Олени Теліги відзначається романтичним пафосом, емоційною наснаженістю, лаконізмом, яскравими художніми образами та афористичністю вислову. Вона органічно поєднала громадянські й особисті мотиви, довівши, що служіння рідному народові не суперечить повноті людських почуттів. Життя і творчість поетеси стали прикладом єдності слова й дії, адже свої патріотичні переконання вона підтвердила власною долею. Саме тому творчість Олени Теліги й сьогодні сприймається як символ незламності українського духу, мужності, свободи та вірності національним ідеалам.

Твори О. Теліги



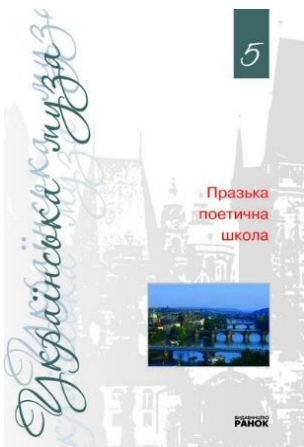
A42567
821.161.2
Т31

Вибрані твори / О. Теліга. – Київ : Центр
учбової літ., 2017. – 144 с. – (Класики
української літератури).



Б48942
84(4УКР)6
Т31

Вибрані твори / О. Теліга ; упоряд.
О. С. Зінкевич. – 3-тє вид. – Київ :
Смолоскип, 2014. – 534 с. : портр.



Б41167
84(4УКР)6
П68

[Поезії] / О. Теліга // Празька поетична
школа : антологія. – Харків, 2009. – С. 159-
169.



B2956 Листи. Спогади / О. Теліга ; упоряд.
83.3(4УКР)6 Н. І. Миронець. – Київ : Вид-во ім. Олени
Т31 Теліги, 2003. – 400 с. : іл.

* * *

A35978 Вірші / О. Теліга // О. Лятуринська,
84(4УКР)6 Н. Лівицька-Холодна, О. Теліга. Триптих /
Л97 пер. з рос. В. Богуславської. – Київ, 2008. –
178 с.

B45641 Олена Теліга : [вірші] // Обірвані
84(4УКР)6 струни : антологія поезії поляглих,
О-13 розстріляних, замучених і засланих 1920–
1945 / уклад., передм. й довід. Б. Кравцев ;
Наук. т-во ім. Шевченка в Америці. – Нью-
Йорк, 1955. – С. 373-384.

* * *

Партачі життя. Засудженим / О. Теліга // Українська культура. – 2017. – № 4.
– С. 4-9, 35.

Література про О. Телігу

B52375 Червак Б. О. Олена Теліга / Б. О. Червак. – Харків : Фоліо,
929Теліга 2024. – 16 с. – (Життя видатних українців).
Ч-45

A34268 Очеретний О. Д. Олена Теліга: шлях із небуття : драма на
84(4УКР)6 4 дії / О. Д. Очеретний. – Київ : Смолоскип, 2006. – 68 с.
О-95

A34043 Поклик душі: до 100-річчя від дня народження Олени
91.28 Теліги : біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. обл. б-ка ; уклад.
П48 Л. А. Костильова, ред. Р. М. Щербан. – Рівне : Волин. обереги,
2006. – 32 с. : портр. – (Славетні земляки).

A36640 Жулинський М. Г. Олег Ольжич і Олена Теліга: Нариси
83.3(4УКР)6 про життя і творчість : вибр. твори / М. Г. Жулинський ;
Ж87 Дослідна фундація ім. О. Ольжича в США. – Київ : Вид-во
ім. Олени Теліги, 2001. – 144 с.

* * *

В6332 Олена Теліга. Невблаганний фатум // Тарасенко О.
929 Благословенне жіноче ім'я – Україна (жіночі портрети
Т19 країни). – Київ, 2021. – С. 201-208 : іл.

В6460 Олена Теліга // Улюра Г. Ніч на Венері: 113 письменниць,
821.09(100) які сяють у темряві. – Київ, 2020. – С. 250-253 : іл.
У51

В48539 Українська лицарка: дитинство Олени Теліги //
84(4УКР)6 Багряна А. Ю. Анна Багряна про Марію Заньковецьку, Олену
Б14 Телігу, Вангу, Марію Приймаченко, Славу Стецько. – Київ,
2016. – С. 22-40.

В48589 «Немов рослина в сонячній вікні...» : есей про жіночі
83.3(4Укр)6 секрети // Ушкалов Л. Що таке українська література. – Львів,
У95 2016. – С. 322-329.

В47606 Олена Теліга: «Блакитне сонце мені світило...» //
83.3(4УКР)6-8 Сверстюк Є. О. Світлі голоси життя. – Київ, 2014. – С. 292-
С24 303.

В43785 «Обов'язок сповнила до кінця...». Олена Теліга //
83.3(4Укр) Слабошпицький М. 25 українських поетів на вигнанні. –
С47 Київ, 2012. – С. 266-294.

А44598 Пам'яті Олени Теліги // Ішук-Пазуняк Н. Вибрані студії з
83.3(4УКР)6 історії, лінгвістики, літературознавства і філософії. – Київ,
І-98 2010. – С. 276-285.

Кот С. І. Теліга Олена // Енциклопедія історії України : у 10 т. – Київ, 2013.
– Т. 10 : Т-Я. – С. 47.

* * *

Кобець О. Олена Теліга. Перед брамою столиці («Волинь», 5 жовтня 1941) // Літературна Україна. – 2023. – № 2 (спецвипуск). – С. 12 : іл.

Веремійчик О. Сто п'ятнадцять років від дня народження Олени Теліги // Українське слово. – 2021. – № 27/28. – С. 9.

Осипчук Н. Фатальне рішення пані в капелюшку: що змусило Олену Телігу лишитися в окупованому фашистами Києві // Українське слово. – 2021. – № 27/28. – С. 8-9 : фот.

Веремійчик О. Олена Теліга – символ національної честі в історії України // Українське слово. – 2021. – № 9/10. – С. 10 : фот.

Веремійчик О. Олена Теліга. Душа на сторожі // Українське слово. – 2020. – № 39/40. – С. 7 : фот.

Миронець Надія. Чи знайдеться рукопис втраченої збірки поезій Олени Теліги? // Літературна Україна. – 2020. – № 29/30. – С. 4-5.

Веремійчик О. Пломінний день Олени Теліги // Українське слово. – 2020. – № 27/28. – С. 7 : фот.

Червак Б. Олена Теліга: боротися за Україну, жити для України! // Українська літературна газета. – 2020. – № 5. – С. 2 : фот.

Ковалів Ю. Олена Теліга // Слово і час. – 2018. – № 7. – С. 80-84 : портр.

Покотило В. Іван Рогач та Олена Теліга : уривок з автобіографічного роману Володимира Покотила «Лицарі золотого тризуба» // Українська культура. – 2016. – № 5. – С. 48-49.

Ляхоцька Л. «Я радію, що є непохитною українкою» // Українське слово. – 2016. – 27 лип.–2 серп. – С. 3.

*Підготувала зав. відділом наукової інформації
та бібліографії Л. Марцонь*